

Mina Z. Dragaš¹
Univerzitet u Beogradu
Filološki fakultet
Katedra za anglistiku

DEONTIČKA MODALNOST U GOVORNIM ČINOVIMA U SPORTSKOM DISKURSU

Apstrakt: U ovom radu sagledava se kompleksnost deontičke modalnosti iz perspektive multidisciplinarnog pristupa zasnovanog na sintezi semantike, pragmatike, analize diskursa i poruka neizrečenog. Uočeni su ključni pragmatički mehanizmi koji omogućavaju isporuku nameravanog govornikovog značenja, kao i njegovo prepoznavanje od strane sagovornika. Teorijski okvir zasniva se na sintezi funkcionalne lingvistike, koja jezik posmatra iz perspektive uzajamnog odnosa pojedinca i društvenog konteksta. U prvi plan istaknuta je Palmerova klasifikacija modalnosti, potom semantička klasifikacija značenja deontičke modalnosti. Metodologija istraživanja zasnovana je na kontrastivnoj analizi korpusa u engleskom i srpskom jeziku. Korpus primera prikupljen je iz pisanih intervjua sportskog žanra iz britanskih, američkih i srpskih dnevnih novina, nedeljnika i časopisa. Glavni kriterijum za odabir tekstova u oba jezika bio je govornik. Korpus primera na engleskom jeziku odabran je iz novina The Source, The Independent, The BBC, a korpus primera iz srpskog iz Sportskog žurnala, Balkan-handball, Ekspres. Identifikovano je nekoliko ciljeva analize, poput identifikacije sintaksičkih struktura u okviru deontičkih modalnih operatora u engleskom i srpskom jeziku, ili značenja koja ti operatori impliciraju u oba jezika. Ovo istraživanje sagledava kompleksan odnos jezika i društva, ističući u prvi plan značaj jezičke kategorije modalnosti kao jezičkog mehanizma društvenog delovanja posredstvom kog pojedinac ne samo da konstituiše i odražava sopstveni identitet iskazivanjem svojih stavova, već ima mogućnost uticaja na mišljenje, stavove i identitet drugih učesnika interakcije, a time i na celokupno društvo.

Ključne reči: pragmatika, korpus, modalnost, deontička modalnost, govorni činovi, ilokuciona sila.

¹ Autorka je doktorand na Filološkom fakultetu u Beogradu. Imejl-adresa: minadjokic5@gmail.com.

1. Uvod

Modalnost predstavlja vrlo inspirativnu temu jezičkih istraživanja, koja je evidentno prevazišla okvire anglističke literature i postala globalna tema, s obzirom na povećano interesovanje za istraživanje ove kategorije u jezicima van indoevropske porodice jezika. Mnoge multidisciplinarne i interdisciplinarne studije sprovedene u poslednjih dvadeset godina prošlog veka pokazale su upravo to – da je modalnost izazov ne samo lingvistima i teoretičarima nego i sa gledišta nastave i jezičke upotrebe. Po ugledu na Palmera (1979), Bybee (1994), Nuytsa (2001), kao najznačajnija imena u ovom polju istraživanja, i drugi autori izjednačavaju značaj proučavanja modalnosti sa tradicionalnim istraživanjima konvencionalnih gramatičkih kategorija, poput glagolskog vremena, tj. aspekta. Uzrok velikog interesovanja lingvista za kategoriju modalnosti leži u tome što su ova istraživanja prevazišla granice lingvističke teorije i prodrli u prostore ljudskog uma i svesti, čime je modalnost postala plodno tle za kognitivno orijentisana istraživanja u oblasti pragmatike, sociolingvistike, psiholingvistike, analize diskursa, kritičke analize diskursa, itd. i, uprkos brojnim studijama u poslednjih četrdeset godina, još uvek nije uspostavljena jedinstvena definicija kategorije modalnosti. Bilo da se radi o individualnim jezicima ili pak o međujezičkim studijama određenih sličnih jezika, nedoumice do kojih dolazimo prilikom istraživanja potiču upravo od izrazito kompleksnog gramatičko-semantičkog ponašanja modalnih oblika zavisno od konteksta upotrebe. Samim tim, proučavanje modalnosti istinski povlači za sobom i razmatranje univerzalne gramatike i odnosa forme i značenja, morfosintakse i semantike.

Veliki broj svetskih jezika poseduje mehanizme za izražavanje modalnih značenja, bilo kroz gramatičke sisteme modalnih struktura kao zasebne gramatičke kategorije ili kategorije modusa, što upravo jeste razlog što je modalnost tema mnogih lingvističkih komparativnih studija. Nakon što je 1986. objavljena Palmerova prva knjiga na temu istraživanja odnosa modusa i modalnosti, pojam modalnosti dospeva u centar lingvističkih istraživanja. Nakon pomenute studije, pokrenut je niz lingvističkih debata i konferencija na temu modalnosti od devedesetih godina naovamo, uključujući radionice na Univerzitetu Sv. Andreja u Škotskoj 1998. godine, posvećene razmatranju modalnosti iz perspektive generativne gramatike, kao i konferenciju na Univerzitetu u Veroni u Italiji 2001. godine, koja se bavila modalnošću u savremenom engleskom jeziku. Polazeći od činjenice da je engleski jezik *lingua franca*, on ima status najviše istraživanog jezika u lingvističkim istraživanjima i poseduje distinktivni gramatički sistem

modalnih glagola. Takođe, na osnovu rezultata ovih istraživanja, izvedene su generalizacije koje su se primenjivale i još uvek se primenjuju u komparativnim i tipološkim međujezičkim studijama drugih jezika. Neka novija istraživanja dovode u pitanje adekvatnost ovakvog komparativnog postupka, s obzirom na to da se fokus istraživanja pomera ka jezicima izvan indoevropske porodice jezika, koji modalna značenja izražavaju različitim flektivnim morfemama ili partikulama čija primarna značenja reprezentuju druge gramatičke kategorije. Proučavanje modalnosti pokazuje se i na planu jezičke upotrebe modalnih operatora u odgovarajućem lingvističkom i društveno-kulturnom kontekstu, dakle, u domenu pragmatike, sociolingvistike i analize diskursa, što će se u ovom radu i videti, dok su se tradicionalna lingvistička istraživanja zasnovana na sinhronijskom pristupu uglavnom fokusirala na sistem modalnih glagola kao glavnih ekspanenata modalnih značenja, uz naglasak na polisemičnosti njihovih značenja, što se neretko ispoljava i u aktuelnim istraživanjima (Kratzer 1977; Palmer 1979, 1986; Givon 1982; Nuyts 2001; Butler 2003).

Posebnost modalnih glagola može biti sagledana i sa aspekta strukture jezika i semantike, tj. značenjskih varijacija koje se javljaju u zavisnosti od konteksta upotrebe, tako da literatura koja se bavi modalnošću upućuje na isprepletanost gramatike, semantike i pragmatike. Sa stanovišta gramatike, modalni glagoli se posmatraju kao zasebne morfeme u okviru klase glagola, ali se razlikuju od običnih glagola. Posmatrani iz perspektive semantike, modalni glagoli sadrže značenjske komponente tri različita tipa modalnosti – dinamičke, deontičke i epistemičke, o čemu će više reči biti u nastavku teksta. Pored usko gramatičkog pristupa modalnosti, savremena istraživanja naglašavaju značaj proučavanja modalnosti iz perspektive pragmatičkih efekata njihove upotrebe kao diskursnih strategija sa širim društvenim implikacijama. Ovakva istraživanja zasnovana su na kognitivno-pragmatičkom pristupu tumačenju jezičkog ponašanja kao integrativnog činioca kognitivne infrastrukture ljudske svesti. U tom svetlu, empirijski pragmatički efekti upotrebe modalnih operatora odražavaju raznovrsne koncepcije našeg uma, prevashodno naše stavove, poglede na svet, vrednosti, uverenja i očekivanja (Fairclough 1992, citirano u White 2003; Nuyts 1992, 2001; Gibbs 2003, citirano u Hoyer 2005). Modalnost se u okviru pomenutog pristupa posmatra kao mehanizam konstruisanja društvene realnosti posredstvom jezika. Jezik nam ne dopušta da nešto saopštimo, a da naš iskaz ne odražava naš stav prema iskazanom sadržaju. Posmatrano sa aspekta pragmatike, mogu se ustanoviti direktne korelacije između komunikativnih efekata ostvarenih upotrebom modalnih operatora.

Ne postoji jedinstvena definicija pojma modalnosti. Modalnost se može definisati kao skup opcija koje obuhvataju načine na koje saznajemo i govorimo o svetu oko nas, načine na koje je svet postao takav kakav jeste, mogućnost da promenimo svet. Ovakva definicija implicira postojanje autoriteta čiju ulogu mogu imati govornik i neki drugi učesnik komunikativnog događaja. Govornik ima mogućnost da razmatra i procenjuje ili suprotstavlja alternativne verzije realnosti i utiče na vezu između mogućih svetova. Osim toga, autoritet mu omogućava da, putem poziva, nametanja neke obaveze ili naređenja, utiče na recipijenta poruke da izvrši određeni čin, i tako recipijent dobija status sekundarnog autoriteta koji preuzima odgovornost za izvršenje radnje, tj. promene postojećih okolnosti (Chung & Timberlake 1985). Modalnost iz šire perspektive diskursa posmatramo kao mehanizam posredstvom kojeg kroz jezičko delovanje pojedinci utiču na realnost, konstruišu je i rekonstruišu.

Svaki pokušaj tumačenja modalnosti sa stanovišta samo jedne naučne discipline, bilo da je reč o filozofiji, modalnoj logici ili lingvističkim disciplinama, rezultirao je nepotpunom i ograničenom definicijom. Za razliku od logičkih shvatanja koja su ograničena na istinosne vrednosti propozicije utvrđene na osnovu pojmova nužnosti i mogućnosti, odnosno aletičkih, epistemičkih, deontičkih i egzistencijalnih modusa (Von Wright, citirano u Palmer 1979), definicije modalnosti u lingvistici uglavnom ističu subjektivni odnos govornika prema sadržaju propozicije, odnosno radnji, procesu ili stanju iskazanim različitim jezičkim sredstvima, kao konstituentima date propozicije (Stevanović 1979, Bybee et al. 1994, Palmer 2001). Iako je tradicionalna klasifikacija modalnosti na epistemičku modalnost, koja se odnosi na mogućnost ili nužnost istinitosti propozicije i vezuje za sistem znanja, odnosno verovanja (Lyons 1977: 793), i deontičku modalnost, koja se odnosi na nužnost ili mogućnost izvršenja radnje od strane moralno odgovornih agenasa (Lyons 1977: 823) i vezuje za sistem društvenih funkcija izricanja dozvole i obaveze, utemeljena na principima modalne logike, ovakva podela otkriva značajne nedostatke u primerima polisemije značenja modalnih izraza. Semantički prostor modalnosti je izuzetno širok, što potvrđuju nemogućnost uspostavljanja jedinstvene klasifikacije kategorija modalnosti i široka lepeza termina koji se koriste za njihovo obeležavanje. Tradicionalne kategorije modalnosti podrazumevaju epistemičku, deontičku i dinamičku modalnost (Lyons 1977, Palmer 1979, Nuyts 2001a), iako se susrećemo i sa terminima poput epistemička/ neepistemička modalnost (Coates 1983), epistemička/korenska modalnost (Talmy 1981, citirano u Matlock 1989; Sweetser 1990; Coates 1995), modalnost orijentisana u govorniku / modalnost orijentisana u agensu (Bybee et al. 1994) i modalnost propozicije / modalnost događaja (Palmer 2001).

Na kraju, Palmer (2001) uspostavlja osnovnu distinkciju između propozitivne modalnosti (Propositional modality) i modalnosti događaja (Event modality), pri čemu prva izražava govornikov stav prema sadržaju propozicije, dok druga izražava stav govornika prema potencijalnoj budućoj radnji/događaju. Tipološke kategorije koje pripadaju domenu propozitivne modalnosti jesu epistemička modalnost, kojom govornici izražavaju svoj sud o faktualnom statusu propozicije, i evidencijalna modalnost, kojom govornici sugerišu dokaze na kojima zasnivaju svoj sud o faktualnom statusu propozicije. Sa druge strane, deontička i dinamička modalnost predstavljaju podtipove modalnosti događaja, pri čemu deontička podrazumeva uslovljavajuće faktore koji su eksterni u odnosu na subjekat iskaza (dozvola, obaveza, koje nameće spoljašnji izvor), dok dinamička modalnost podrazumeva unutrašnje predispozicije subjekta za vršenje određene radnje (volja ili sposobnost). Kada je reč o izražavanju želja i strahova, njihov status je delimično deontički, delimično epistemički, jer one izražavaju stav prema propoziciji čiji faktualni status nije utvrđen ili propoziciji nerealizovane radnje (Palmer 2001: 13).

2. Metodologija istraživanja

Metodologija istraživanja bazirana je na kontrastivnoj analizi korpusa u engleskom i srpskom jeziku. Korpus primera napravljen je na osnovu pisanih intervjuva sportskog žanra iz britanskih, američkih i srpskih dnevnih novina, nedeljnika i časopisa. Glavni kriterijum za odabir tekstova u oba jezika bio je govornik, tj. da li se radi o treneru, upravi ili nekom drugom govorniku iz sveta sporta ili pak o igraču, ne bi li se kroz dalju analizu utvrdila razlika upotrebe određenih deontičkih sredstava i ilokucione sile.

Korpus primera sačinjen je na osnovu pisanih tekstova sportskog žanra medijskog diskursa u najpopularnijim britanskim i srpskim dnevnim i nedeljnim novinama i časopisima, uključujući britanske dnevne novine *The Independent*, *The Guardian*, *The Source*, *The BBC*, i srpske *Balkan handball*, *Sportski žurnal*. Pored štampanih verzija, koristili smo resurse dostupne u elektronskom obliku, preuzete sa zvaničnih sajtova navedenih dnevnih i nedeljnih novina, *The Guardian*, *Espn*, *The BBC* itd. za korpus na engleskom jeziku i *Blic*, *Rts*, *Balkanhandball* itd. za korpus na srpskom jeziku. Odabrano je dvanaest intervjuva iz sportskog korpusa. Kriterijum odabira sveden je na autoritet, tačnije, da li se radi o treneru ili nekom od autoriteta u svetu sporta, ili pak o igračima. Odabrano je šest intervjuva na srpskom i šest na engleskom jeziku, od kojih su intervjuisana po tri igrača i tri trenera. U daljoj analizi skraćenicu T koristićemo kao oznaku za trenera, a I za igrača.

Naglasak u radu jeste upravo na Palmerovoj klasifikaciji značenja deontičkih modala, kao jednom od dva metodološka pristupa analizi u ovom radu. Statistički gledano, najčešći primeri deontičke modalnosti su direktivi, kada autoritet ima mogućnost da utiče na recipijenta poruke da izvrši određeni čin, pri čemu u tom slučaju (poziva, obaveze, naređenja) recipijent dobija status sekundarnog autoriteta, koji preuzima odgovornost za izvršenje radnje, tj. promene postojećih okolnosti (Chung & Timberlake 1985). U engleskom jeziku direktivi su izraženi modalnim glagolima *may* i *must*. Potom su tu komisivi, kao tip deontičkih modala, gde mi „obavezujemo sebe da uradimo nešto” (Searle 1983: 166). U engleskom se izražavaju glagolom *shall*, u srpskom glagolom *trebati* u značenju davanja saveta, obećanja ili pak pretnje. Deontički modali često se koriste da indiciraju obećanja, ali u najvećem broju slučajeva, što će se pokazati i kroz analizu ovog korpusa, da indiciraju neku vrstu obaveze, bilo da ona potiče od samog govornika ili pak od nekog autoriteta. Još jedno od značenja jeste imperativ, tj. značenje zapovesti, koje se usko povezuje sa deontičkom modalnošću.

Drugi metodološki pristup analizi jeste određivanje značenja govornih činova i određivanje jačine ilokucione sile koju oni impliciraju. U ovom radu preuzeta je Serlova (1979) klasifikacija govornih činova, prema kojoj se pretpostavlja pet tipova govornih činova. To su deklarativi, reprezentativi, ekspresivi, direktivi i komisivi. Svi ovi iskazi imaju svoje funkcije, te se deklarativima nešto proglašava; reprezentativima iznose znanja o svetu koji nas okružuje; ekspresivima izjavljuju osećanja tuge, zadovoljstva, sviđanja, nesviđanja, bola; direktivima komande, zahtevi, naređenja, sugestije; komisivima se preta, odbija, daju obećanja i zakletve. Po ovoj klasifikaciji, i primeri iz korpusa biće klasifikovani, tj. biće objašnjena njihova ilokucionna sila.

3. Analiza korpusa i diskusija

U ovom radu fokus će biti na deontičkoj modalnosti, koja će u nastavku teksta biti objašnjena teorijski i pokazana na primerima iz sportskog korpusa. Dakle, prema Lajonsu (Lyons 1997: 823–839), deontička modalnost odnosi se na nužnost ili mogućnost činova koje izvode moralno odgovorni izvršitelji. Kada nekome nametnemo obavezu da izvrši neki čin, jasno je da ta propozicija opisuje i moguć svet koji se ostvaruje ukoliko se taj čin izvrši. Takođe, Lajons smatra da poreklo deontičke modalnosti treba tražiti i u instrumentalnoj funkciji jezika. Dakle, jezik se, sa jedne strane, koristi kako bi se izrazile želje, a sa druge da se nešto obavi tako što će se nametnuti sopstvena volja nekom drugom. S druge strane, Palmer polazi

od jezičke realnosti i kaže da deontički modali nemaju prošle forme, jer je nemoguće nekom nametnuti obavezu ili mu dati dozvolu koja je u prošlosti postojala. On kaže da engleski jezik ima sistem slabe i jake deontičke modalnosti, i takođe uočava vezu između dozvole i mogućnosti, što ćemo videti kroz primere u analizi. Ukratko rečeno, Palmer smatra da u slučaju deontičke modalnosti glavni faktori dolaze iz čovekovog podsvesnog nahođenja, tj. želja.

S druge strane, drugi segment analize biće upravo izučavanje poruka koje saopštavamo. Teorijski će biti objašnjeni govorni činovi, kao i ilokuciona sila koju oni impliciraju, ukatko rečeno, komunikativna namera osoba koje su komunicirale i šta su te osobe htele da kažu, a dalje u analizi korpusa biće primenjena klasifikacija govornih činova. Značenje je u žiži interesovanja semantike i pragmatike. I jedna i druga trude se da proniknu u procese i znanja kojima se služimo da kao govornici prenesemo značenje koje govorimo ili pišemo, a sa druge strane da kao primaoci poruke ta značenja i prepoznamo. U ovom slučaju, pragmatički, mi posmatramo izrečeni iskaz koji ne mora imati punu formu sintaksički ispravne rečenice, ne mora imati predikaciju. Dakle, značenje iskaza tumači se iz konteksta u kome je izgovoren. Svakako, čin referiranja podrazumeva da se govornik služi jezičkim izrazima da bi slušaocu ili čitaocu ukazao na neki deo realnosti i, obavljajući taj čin, govornik uspostavlja vezu između jezika i sveta kome nešto saopštava. I upravo ta referencija jeste govorni čin o kojem će biti reči dalje u tekstu.

U opštoj pragmatičkoj teoriji, govorni činovi se, uz implikaturu i presupoziciju, smatraju centralnim pojmom i jednim od najvažnijih domena kojima se bavi pragmatika kao naučna disciplina. Obaviti nešto rečima ili iskazom, kao npr. izviniti se, obećati nešto, zamoliti ili narediti, znači obaviti neki govorni čin. Tom prilikom mi, zapravo, preduzimamo nekoliko različitih koraka koji predstavljaju njegovu strukturu, koju čine: lokucija, ilokucija i perlokucija. Prvi nivo je lokucionni čin, koji predstavlja sam čin govorenja, tj. stvaranja nekog smislenog iskaza. Sklopljeni iskazi stvaraju se sa ciljem i svrhom. To je drugi nivo, ilokucionni čin. Ovaj čin izvršen je kroz komunikativnu silu iskaza, tj. ilokucionu silu, o kojoj će biti reči u analizi. Iskazima se ostvaruje neki efekat ili dejstvo, što predstavlja perlokucionni čin. Za najvažniji deo i jezgro govornog čina smatra se ilokucionna sila. Isti govorni čin može se posmatrati kao naredba, upozorenje, pretnja, zahtev itd.

Možemo identifikovati nekoliko ciljeva analize, kao što je već pomenuto. Sa sintaksičko- semantičkog aspekta, cilj analize podrazumeva identifikaciju sintaksičkih struktura u okviru deontičkih modalnih operatora. Sa stanovišta semantičko-pragmatičkog interfejsa, cilj analize predstavlja klasifikovanje govornih činova sa namerom da izgovorena poruka bude nedvosmisleno prepoznata.

Tabela 1. Primer deontičkih markera na srpskom jeziku

Značenje deontičkih markera	Primeri iz korpusa na srpskom jeziku
Obligacija	<p>„Ponašanje i zalaganje svih momaka mora da bude na nivou imena kluba i zemlje iz koje dolaze.” (I)</p> <p>„Ali, da bi došao u priliku da stigneš tamo gde si krenuo, pre svega moraš da uradiš ovo što smo mi uradili.” (T)</p> <p>„...Ljudi ti veruju i ti moraš da učiniš sve da opravdaš tu veru.” (I)</p> <p>„Treba uraditi mnogo stvari da se stigne tamo.” (I)</p> <p>„Potrebno je samo da znaš kako da uklopiš ta saznanja do kojih dođeš, kapacitet svoje ekipe, slabost protivnika...” (I)</p> <p>„Moraš da se prilagodiš sredini u kojoj si, ljudima u klubu, navijačima...” (T)</p> <p>„Moraš kao manijak da treniraš da bi postao dovoljno dobar.” (T)</p>
Dozvola	
Obećanje	„Trudićemo se da napravimo što veći roster...” (T)
Pretnja	
Subjunktiv	
Sposobnost	
Želja	<p>„Najbitnije je samo da ostanem zdrav, da konstantno igram, to mnogo znači...” (I)</p> <p>„Želim da zajedno ostvarimo što veće uspehe.” (I)</p>
Strah	
Zapovest	„Ne smemo da umaramo jednu grupu igrača i da ispadne da ni u jednom od četiri takmičenja ne ostvarimo dobar rezultat.” (T)

Primeri deontičkih markera iz korpusa sportskog žanra na srpskom jeziku nalaze se u tabeli 1. Uzeti su iz konteksta. Klasifikovani su prema Palmerovoj klasifikaciji značenja deontičkih iskaza. „Moraš kao manijak da treniraš da bi postao dovoljno

dobar”, rekao je Željko Obradović, najbolji evropski košarkaški trener, i u ovom iskazu oseća se jaka obligacija, koja potiče iz nekog unutrašnjeg osećaja, a upućena je svim njegovim igračima. Jaka obligacija za sobom povlači i jaku ilokucionu silu, o čemu će biti reči u nastavku teksta.

Ono što je dominantno u primerima sportskog korpusa na srpskom jeziku jeste upotreba deontičkih markera koji imaju značenje obaveze, tj. obligacije, kada govornik obavezuje druge da urade nešto. Takođe, uočava se razlika u jačini obligacije zavisno od toga da li govori trener (T) ili neka osoba od autoriteta, ili pak igrač (I). Npr: „Treba uraditi mnogo stvari da se stigne tamo.” ili „Potrebno je samo da znaš kako da uklopiš ta saznanja do kojih dođeš, kapacitet svoje ekipe, slabost protivnika...”, rekao je Aleksandar Rašić, bivši proslavljeni košarkaš u svom intervjuu, gde se oseća obaveza u njegovom govoru, ali ne jaka. Vidimo upotrebu modalnog glagola *trebati* i modalne sintagme *potrebno je* kroz prizmu značenja slabe obligacije.

Tabela 2. Primer deontičkih markera na engleskom jeziku

Značenje deontičkih markera	Primeri iz korpusa na engleskom
Obligacija	<p>“...I’ve had to deal with issues throughout my career...” (T)</p> <p>“...it has to be controlled to be successful.” (T)</p> <p>“...Yeah but you have to deal with things as they are at the time. The most important thing about being a manager of Manchester United is not losing your control...” (T)</p> <p>“...but it’s really, really important. You have to have control if you want to stay in a job.” (T)</p> <p>“We can only do the best we can, that’s the bottom line.” (T)</p> <p>“...but needs to get some experience with college pitching and he could really take off.” (T)</p> <p>“We must congratulate Uruguay because they are the national team that are in the quarter- finals.” (I)</p> <p>“...we must be proud of the team.” (I)</p> <p>“And I also want to congratulate the organization of this World Cup, ...and it must be said.” (I)</p>

Savet	“You have to have some sense of principle.” (T) “You should always remember your upbringing.” (T) “You can look at the Cowboys and you can look at the Patriots... they are like historical franchise.” (T)
Obećanje	
Pretnja	
Subjunktiv	
Sposobnost	“He can disrupt a defense with his speed and ability to run the bases, so it is key to get him on.” (T) “...I found it difficult to go back inside and keep the guys at 110% focus in those...” (T)
Želja, nada	“So we have a great young core, we have great veterans, we have a great system and a great organization, more importantly, so it should be fun.” (I)
Strah	
Zapovest	“Report them to your commission.” (T) “...it’s counterproductive for anybody to turn up the heat with rhetoric like this.” (T)

Primeri deontičkih markera iz korpusa sportskog žanra na engleskom jeziku nalaze se u tabeli 2.

“That control when dealing with star players, millionaires, players with celebrity status, some with great egos, it has to be controlled to be successful“, rekao je čuveni menadžer Manchester Junajteda, ser Alex Ferguson, gde se jasno oseća jaka unutrašnja obligacija koja proizlazi iz njegovog uverenja. Primetno je da se u primerima obligacije koriste jaki modalni deontički markeri, kao što su *have to*, *need to*, *must*, koji upravo pokazuju dominantnu upotrebu jake obligacije. Sa druge strane, primeri slabe obligacije u ovom radu potiču uglavnom od igrača.

Nasuprot primerima obligacije, imamo nešto manje primera saveta, koji u ovom slučaju potiču od trenera, tj. osobe od autoriteta. Koristi se modalni glagol *should*.

Tabela 3. Deontički markeri u srpskom i engleskom jeziku

Deontički marker modalnosti	Srpski jezik	Engleski jezik
Obligacija	√	√
Dozvola	-	-

Obećanje	√	-
Pretnja	-	-
Subjunktiv	-	-
Sposobnost	-	√
Želja, nada	√	√
Strah	-	-
Zapovest	√	√

Tabela 3. na pregledan način pokazuje prisutnost deontičkih markera modalnosti paralelno u dva analizirana jezika. Evidentno je da deontički markeri u ovom korpusu u oba jezika imaju sličnu upotrebu. Deontički markeri sa značenjem davanja saveta, želje, zapovesti imaju sličnu upotrebu u oba jezika u ovom korpusu. Ono što ih razlikuje jeste jačina ilokucione sile, o čemu će biti reči u nastavku teksta.

Tabela 4. Primer govornih činova na srpskom jeziku

Funkcije govornih činova	Primeri iz korpusa na srpskom	Jačina ilokucione sile
Zahtev, direktiv	„Ponašanje i zalaganje svih momaka mora da bude na nivou imena kluba i zemlje iz koje dolaze.” (I)	Jaka ilokuciona sila
	„Ali, da bi došao u priliku da stigneš tamo gde si krenuo, pre svega moraš da uradiš ovo što smo mi uradili.” (T)	Jaka ilokuciona sila
Obaveza, direktiv	„Treba uraditi mnogo stvari da se stigne tamo.” (I)	Slaba ilokuciona sila
	„Moraš da se prilagodiš sredini u kojoj si, ljudima u klubu, navijačima...” (T)	Jaka ilokuciona sila
	„Moraš kao manijak da treniraš da bi postao dovoljno dobar.” (T)	Jaka ilokuciona sila
Sugestija, direktiv	„...ljudi ti veruju i ti moraš da učiniš sve da opravdaš tu veru.” (I)	Jaka ilokuciona sila

Savet, komisiv	„Potrebno je samo da znaš kako da uklopiš ta saznanja do kojih dođeš, kapacitet svoje ekipe, slabost protivnika...” (I)	Slaba ilokuciona sila
Želja, ekspresiv	„Trudićemo se da napravimo što veći roster...” (T)	Slaba ilokuciona sila
	„Najbitnije je samo da ostanem zdrav, da konstantno igram, to mnogo znači...” (I)	Slaba ilokuciona sila
	„Želim da zajedno ostvarimo što veće uspehe.” (I)	Slaba ilokuciona sila
Zapovest, direktiv	„Ne smemo da umaramo jednu grupu igrača i da ispadne da ni u jednom od četiri takmičenja ne ostvarimo dobar rezultat.” (T)	Jaka ilokuciona sila

Tabela 4. prikazuje zastupljene funkcije govornih činova i intenzitet ilokucione sile iz korpusa na srpskom jeziku. Imperativ je direktno vezan za deontičke modale. Skoro uvek su u pitanju direktivi za značenjem komande ili naredbe, kao u primeru „Ne smemo da umaramo jednu grupu igrača i da ispadne da ni u jednom od četiri takmičenja ne ostvarimo dobar rezultat”, rekao je proslavljeni rukometni trener Veselin Vujović nakon sastanka gde je rekao šta očekuje od svoje ekipe. Ovde je jasno prisutna jaka ilokuciona sila koja potiče od govornika u vidu zapovesti.

Osim toga, došli smo do zaključka da jaka ilokuciona sila uglavnom dolazi od trenera, ili neke osobe od autoriteta, kao u primerima gde se vidi jaka obligacija: „Moraš da se prilagodiš sredini u kojoj si, ljudima u klubu, navijačima...”, gde se oseća jak ilokucioni naboj u govoru slavnog košarkaškog trenera, koji objašnjava šta je navažnije da bi postao dobar u svom poslu, on nameće svoju volju i mišljenje drugima, u ovom slučaju – igračima.

Tabela 5. Primer govornih činova na engleskom jeziku

Funkcije govornih činova	Primeri iz korpusa na engleskom jeziku	Jačina ilokucione sile
Obaveza, direktiv	“...I’ve had to deal with issues throughout my career...” (T)	Jaka ilokuciona sila

	<p>“...it has to be controlled to be successful.” (T)</p> <p>“...Yeah but you have to deal with things as they are at the time. The most important thing about being a manager of Manchester United is not losing your control...” (T)</p> <p>“We can only do the best we can, that’s the bottom line.” (T)</p> <p>“...but needs to get some experience with college pitching and he could really take off.” (T)</p> <p>“We must congratulate Uruguay because they are the national team that are in the quarter-finals.” (I)</p> <p>“...we must be proud of the team.” (I)</p> <p>“And I also want to congratulate the organization of this World Cup ...and it must be said.” (I)</p>	<p>Jaka ilokuciona sila</p> <p>Jaka ilokuciona sila</p> <p>Slaba ilokuciona sila</p> <p>Slaba ilokuciona sila</p> <p>Slaba ilokuciona sila</p> <p>Jaka ilokuciona sila</p> <p>Slaba ilokuciona sila</p>
Savet, komisiv	<p>“You have to have some sense of principle.” (T)</p> <p>“You should always remember your upbringing.” (T)</p> <p>“You can look at the Cowboys and you can look at the Patriots ...they are like historical franchise.” (T)</p>	<p>Jaka ilokuciona sila</p> <p>Jaka ilokuciona sila</p> <p>Slaba ilokuciona sila</p>
Sposobnost, deklarativ	<p>“He can disrupt a defense with his speed and ability to run the bases, so it is key to get him on.” (T)</p> <p>“...I found it difficult to go back inside and keep the guys at 110% focus in those...” (T)</p>	<p>Slaba ilokuciona sila</p> <p>Slaba ilokuciona sila</p>

Želja, komisiv	“So we have a great young core, we have great veterans, we have a great system and a great organization, more importantly, so it should be fun.” (I)	Slaba ilokuciona sila
Zapovest, direktiv	“Report them to your commission.” (T) “...it’s counterproductive for anybody to turn up the heat with rhetoric like this.” (T)	Jaka ilokuciona sila Jaka ilokuciona sila

Tabela 5. prikazuje zastupljene funkcije govornih činova i intenzitet ilokucione sile iz korpusa na engleskom jeziku. Kao i u primerima iz korpusa na srpskom, i u ovom slučaju dolazimo do zaključka da jaka ilokuciona sila uglavnom dolazi od trenera ili nekog od autoriteta, čak i u davanju saveta, kao u primerima: “You have to have some sense of principle.” ili “You should always remember your upbringing.”

4. Zaključak

Palmer (1979) polazi od jezičke realnosti da deontički modali nemaju prošle forme, jer je nemoguće nekome nametnuti obavezu ili mu dati dozvolu u prošlosti, mada je moguće izveštavati o obavezi ili dozvoli koja je u prošlosti postojala, i to se kroz gorepomenute primere vidi. Sumirano gledano, i u primerima sportskog korpusa na srpskom i u primerima na engleskom jeziku najdominatnija je upotreba deontičkih markera koji imaju značenje obaveze, tj. obligacije. Deontički modali su uglavnom direktivi, kako se i ovde pokazalo, kada obavezujemo druge da urade nešto.

Ukratko rečeno, i u primerima korpusa na srpskom i na engleskom najčešća je upotreba deontičkih iskaza koji imaju značenje obaveze, tj. obligacije. Pored toga, ispostavilo se da se u engleskom jeziku češće upotrebljavaju deontički markeri u funkciji obligacije. Obligacija može biti jaka i slaba. Došli smo do zaključka da jaka obligacija u većini slučajeva dolazi od trenera (T), kao osoba koje imaju iskustvo, sigurnost i dug rad iza sebe, za razliku od igrača, kod kojih se oseća slabija obligacija.

Pristupajući ovom radu iz multidisciplinarnе perspektive u istraživanju modalnosti i govornih činova, nameće se zaključak da ovo istraživanje sagledava kompleksan odnos jezika i društva. Ističe u prvi plan značaj jezičke kategorije modalnosti kao jezičkog mehanizma društvenog delovanja putem kojeg pojedinac

može da odražava svoj identitet i svoje stavove, a ima i mogućnost uticaja na mišljenje, stavove i identitet drugih članova interakcije. Sa semantičko-sintaksičkog interfejsa identifikovani su deontički markeri, i objašnjena deontička modalnost, za koju mnogi lingvisti kažu da je vrsta epistemičke, ali svakako je tema koja otvara mnoga vrata za dalja istraživanja. Sa pragmatičke tačke gledišta, ovi nas primeri vode ka zaključku da je za uspešno razumevanje govornih činova i poruka neizrečenog (Trbojević Milošević 2016) neophodan uvid u neposredni kontekst, te da učesnici u komunikaciji dele zajednička znanja i iskustva o svetu. Međutim, prirodno je da gotovo nepogrešivo prepoznamo pragmatička značenja govornih činova u okviru jednog govornog događaja, gde se pod govornim događajem podrazumeva skup svih iskaza koji u datoj situaciji razumeju sagovornici sa ciljem dolaska do nekog ishoda. Takođe, dolazimo do zaključka da ilokuciona sila zavisi od govornika, koji preduzima obavljanje govornog čina sa jasnom namerom da ta namera bude nedvosmisleno prepoznata. Osim toga, moraju postojati i neke okolnosti i uslovi da bi se taj čin obavio. U svakom slučaju, tema je vrlo kompleksna i otvara mnoga pitanja za dalja istraživanja. Značaj proučavanja modalnosti prevazilazi tradicionalne okvire lingvističke teorije i prvenstveno se manifestuje na planu jezičke upotrebe modalnih operatora u odgovarajućem lingvističkom i društveno-kulturnom kontekstu, dakle, u domenu pragmatike, sociolingvistike i analize diskursa.

Literatura

1. Bybee Joan, Perkins Revere & Wiliam Pagliuca (1994). *The Evolution of Grammar: Tense, Aspect and Modality in the Languages of the World*. The University of Chicago Press, Chicago and London.
2. Butler, Jonny (2003). A minimalist treatment of modality. *Lingua*, 113 (10), 967–996.
3. Coates, Jennifer (1987). Epistemic modality and spoken discourse. *Transactions of the philological society*, 85 (1), 110–131.
4. Chung, Sandra, & Timberlake, Alan (1985). Tense, mood and aspect. *Language typology and syntactic description*, 3, 202–258.
5. Fairclough, Norman (2013). *Critical discourse analysis: The critical study of language*. Routledge.
6. Gibbs Jr, Raymond W. (1986). What makes some indirect speech acts conventional?. *Journal of memory and language*, 25 (2), 181–196.
7. Givón, Talmy (1982). Tense-aspect-modality: The creole prototype and beyond. *Tense-aspect: Between semantics and pragmatics*, 115–163.
8. Halliday, Michael Alexander Kirkwood (1985). *An Introduction to Functional Grammar*, London: Edward Arnold.

9. Hoyer, Leo Francis (2005). "You may think that; I couldn't possibly comment!" Modality studies: Contemporary research and future directions. Part I. *Journal of Pragmatics*, 37 (8), 1295–1321.
10. Huddleston Rodney (2002). *The Cambridge Grammar of the English Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
11. Kratzer, Angelika (1977). What 'must' and 'can' must and can mean. *Linguistics and philosophy*, 1 (3), 337–355.
12. Leo Hoyer (1997). *Adverbs and modality in English*. Longman English Language Series. London: Longman.
13. Levinson, Stephen (1983). *Pragmatics*. Cambridge: Cambridge University Press.
14. Lyons, John (1977). *Semantics II*. Cambridge: Cambridge University Press.
15. Matlock, Teenie (1989, November). *Metaphor and the grammaticalization of evidentials*. In Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society, Vol. 15, 215–225.
16. Nuyts, Jan (2001a). *Epistemic modality, Language and Conceptualisation*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
17. Palmer, Frank Robert (1979). *Modality and the English Modals*. New York, Longman.
18. Palmer, Frank Robert (1986). *Mood and Modality*. Cambridge: CUP.
19. Palmer, Frank Robert (2003). Modality in English: Theoretical, descriptive and typological issues. *Topics in English Linguistics*, 44, 1–20.
20. Searle, John R. (1985). *Expression and meaning: Studies in the theory of speech acts*. Cambridge University Press.
21. Searle, John R. (1968). Austin on locutionary and illocutionary acts. *The philosophical review*, 77(4), 405–424.
22. Stevanović, Mihailo (1969/1964). *Savremeni srpskohrvatski jezik I–II*. Naučna knjiga, Beograd.
23. Stevanović, Mihailo (1979). *Savremeni srpskohrvatski jezik II. Sintaksa*. Naučna knjiga, Beograd.
24. Sweetser, Eve (1990). *From etymology to pragmatics: Metaphorical and cultural aspects of semantic structure*, Vol. 54, Cambridge University Press.
25. Trbojević Milošević, Ivana (2016). *Poruke neizrečenog: Ključevi pragmatičke analize*. Filološki fakultet, Beograd.
26. White, Peter R. R. (2003). Beyond modality and hedging: A dialogic view of the language of intersubjective stance. *Text & Talk*, 23 (2), 259–284.

Izvori

1. Antonije Kovačević (29. decembar 2016) Intervju, Željko Obradović: Kad ti ljudi veruju, moraš da opravdaš tu veru! *Express.net*. Beograd, preuzeto: avgust 2018, sa: <https://www.ekspres.net/sport/intervju-zeljko-obradovic-kad-ti-ljudi-veruju-moras-da-opravdas-tu-veru>

2. Aleksandar Obrenović (29. avgust 2018) Selektor objasnio zašto nema Tea i Bobija: „Očekivana odluka”. Sportske.net, Blic.rs, Beograd, preuzeto: septembar 2018, sa: <https://www.sportske.net/vest/kosarka/selektor-objasnio-zasto-nema-tea-i-bobija-ocekivana-odluka-350173.html>
3. Brian Foley (5. februar 2018) CBD Interview with Stetson’s Steve Trimper, collegebaseballdaily.com, Richmond, preuzeto: avgust 2018, sa: <http://www.collegebaseballdaily.com/2018/02/05/cbd-interview-with-stetsons-steve-trimper/>
4. Dave McMenamin (31. jul 2018) LeBron James embraces challenge of driving Lakers to playoffs, abc13.com, Houston, Texas, preuzeto: avgust 2018, sa: <https://abc13.com/sports/lebron-james-embraces-challenge-of-driving-lakers-to-playoffs/3850707/>
5. Jonathan Jurejko (3. septembar 2018) US Open 2018: Serena Williams’ “disire has gone down”, bbc.com, London, preuzeto: oktobar 2018, sa: <https://www.bbc.com/sport/tennis/45393806>
6. Kristina Krstić (jul 2018) Železničar počeo pripreme za novu sezonu!, sportjuga.rs, Niš, preuzeto: avgust 2018, sa: <https://www.sportjuga.rs/zeleznicar-poceo-pripreme-za-novu-sezonu/>
7. Nenad Lj. Stefanović (4. maj 2009) Intervju: Novak Đoković, teniser. rts.rs, Beograd, preuzeto: avgust 2018, sa: <https://www.rts.rs/page/stories/sr/story/9/politika/59469/intervju-novak-djokovic-teniser.html>
8. Osoblje (3. avgust 2018) Dragaš i Kocić za jaču Politehniku. Žurnal.rs, Beograd, preuzeto: avgust 2018, sa: <https://naslovi.net/cir/2018-08-03/sportski-zurnal/dragas-i-kocic-za-jacu-politehniku/22050426>
9. Rob Hoskin (1. jul 2018) Cristiano Ronaldo deserves a lot of credit for his post-match interview after Portugal loss. givemesport.com, London, preuzeto: avgust 2018, sa: <https://www.givemesport.com/1344354-cristiano-ronaldo-deserves-a-lot-of-credit-for-his-postmatch-interview-after-portugal-loss>
10. Shawn Grant (27. avgust 2018) Milwaukee City attorney states NBA player sterling brown shares blame in police force incident, thesource.com, New York, preuzeto: septembar 2018, sa: <https://thesource.com/2018/08/27/sterling-brown-city-attorney/>
11. Staff (23. oktobar 2013) Sir Alex Ferguson biography: Full transcript off Interview with Channel 4 presenter Jon Snow. independent.co.uk London, preuzeto: avgust 2018, sa: <https://www.independent.co.uk/sport/football/news/sir-alex-ferguson-biography-full-transcript-interview-channel-4-presenter-jon-snow-8899399.html>
12. Nikola Stojković (april 2019) Intervju – Aleksandar Rašić: Moja karijera u 65 minuta. MozzartSport.rs, preuzeto: septembar 2019, sa: <https://www.mozzartsport.com/kosarka/vesti/intervju-aleksandar-rasic-moja-karijera-u-65-minuta/334205>

Mina Z. Dragaš
University of Belgrade
Faculty of Filology
Department for Anglistics

DEONTIC MODALITY IN SPEECH ACTS IN SPORTS DISCOURSE

Summary

Palmer (1979) starts from the linguistic reality that deontic modals do not have past forms, because it is impossible to impose an obligation or give permission to someone in the past, although it is possible to report an obligation or permission that existed in the past, and this can be seen through the above examples. In summary, both in the examples of the sports corpus in Serbian and in the examples in English, the most dominant is the use of deontic markers that have the meaning of obligation, ie. bonds. Deontic modals are mostly directives, as shown here, when we oblige others to do something. In short, in the examples of corpora in Serbian and English, the most common is the use of deontic statements that have the meaning of obligation, ie. bonds. Even more, in this paper it turned out that in English it is more common, when we look at the frequency of use of deontic markers with the meaning of obligation. The bond can be strong and weak. We came to the conclusion that a strong bond in most cases comes from coaches (T), as people who have experience, security and long work behind them, unlike players who feel a weaker bond.

Approaching this paper from a multidisciplinary perspective in the analysis of modality and speech acts, a conclusion arises that such research recognises the complex relationship between language and society. The study places at the forefront the linguistic category of modality as a linguistic mechanism of social action through which individuals can maintain their identities and viewpoints while keeping the ability to affect the thinking, opinions, and identities of other members involved in the interaction. From the syntax-semantics interface, we identified deontic markers and provided explanations for deontic modality, which many linguists view as a subtype of epistemic modality, yet it is still a topic that opens the doors to additional research. From the perspective of pragmatics, the examples lead to the conclusion that the insight into immediate context is necessary for a proper understanding of speech acts and unspoken messages, and that participants in communication share common world knowledge and experience. Nonetheless, people naturally almost unmistakably recognise the pragmatic meanings of speech

acts within a speech event, where a speech event entails a set of all statements understood by the interlocutors in a given situation aimed at achieving a specific goal. In addition, we also concluded that the illocutionary force depends on the speaker who performs the speech act with a clear intention of having its meaning unequivocally recognised. What is more, certain circumstances and conditions need to exist for the speech act to take place. Nevertheless, the topic poses itself as deeply complex and raises numerous other questions concerning further research. The importance of analysing modality goes beyond the traditional framework of linguistic study and primarily manifests itself on the level of linguistic use of modal operators in an appropriate linguistic and socio-cultural context, thus within the domain of pragmatics, sociolinguistics, and discourse analysis.

► **Key words:** pragmatics, corpus, modality, deontic modality, speech acts, illocutionary acts.

Preuzeto: 12. 12. 2020.
Korekcije: 19. 4. 2021. / 16. 5. 2021.
Prihvaćeno: 17. 5. 2021.